

Література:

1. Директива 2008/50/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 року про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_950#Text
2. Directive 2004/107/EC of the European Parliament and of the Council of 15 December 2004 relating to arsenic, cadmium, mercury, nickel and polycyclic aromatic hydrocarbons in ambient air. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32004L0107>
3. Directive 2004/42/CE of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on the limitation of emissions of volatile organic compounds due to the use of organic solvents in certain paints and varnishes and vehicle refinishing products and amending Directive 1999/13/EC. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0042>
4. Council Directive 1999/32/EC of 26 April 1999 relating to a reduction in the sulphur content of certain liquid fuels and amending Directive 93/12/EEC. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31999L0032>
5. European Parliament and Council Directive 94/63/EC of 20 December 1994 on the control of volatile organic compound (VOC) emissions resulting from the storage of petrol and its distribution from terminals to service stations <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31994L0063>
6. Directive 2001/81/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2001 on national emission ceilings for certain atmospheric pollutants. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001L0081>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-395-1-88>

НАСЛІДКИ ЯК ОЗНАКА СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВИБОРЧИХ ТА РЕФЕРЕНДУМНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Колодін Денис Олексійович

кандидат юридичних наук, доцент,

декан факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Внаслідок реформування ст. 157-160 Законом 2014 р. законодавець встановив три види суспільно-небезпечних наслідків: 1) неможливість

встановлення підсумків голосування на виборчій дільниці; 2) неможливість встановлення підсумків голосування у виборчому окрузі; 3) визнання голосування на виборчій дільниці недійсним [1].

Чинний КК встановлює п'ять видів суспільно-небезпечних наслідків посягань на народне волевиявлення. Причому, ці наслідки диференціюються в залежності від виду посягання. У межах ст. 158-1 йдеться лише про неможливість проведення підрахунку голосів на виборчій дільниці з референдуму або визнання голосування на виборчій дільниці чи дільниці чи дільниці референдуму недійсними. У ст. 158 КК поряд з цими наслідками згадується також неможливість встановлення підсумків голосування у відповідному виборчому окрузі чи окрузі х референдуму, а у межах ст. 158-3 до згаданих наслідків додається також неможливість встановлення результатів виборів або референдуму [2].

П'ять видів наслідків зберігають і автори проекту нового КК України, які пов'язують їх настання із вчиненням таких діянь, як перешкоджання здійсненню виборчих прав або референдумного права (ст. 4.10.4), втручання у діяльність виборчої комісії, комісії з референдуму (ст. 4.10.5), зрив роботи виборчої комісії чи комісії з референдуму (ст. 4.10.6) [3].

Такий підхід впроваджував і вітчизняний законодавець у ст. 158 КК редакції 2006р., з тією різницею, що тут мова йшла не про визнання виборів чи референдуму недійсним, а про неможливість визначити волевиявлення виборців на виборчій дільниці чи у відповідних виборах (референдумі). Усвідомлюючи нездатність такого поняття як вплив на результати голосування, виконувати функцію кваліфікуючої ознаки, законодавець намагався його конкретизувати вказівкою на неможливість встановлення підсумків голосування на виборчій дільниці чи у відповідному виборчому окрузі, що і знайшло відображення у ч. 4 ст. 158 редакції 2014р.

Поряд з цим наслідком тут почало фігурувати і визнання голосування на виборчій дільниці недійсними, підставою для якого теж виступає можливість недостовірно встановити результати волевиявлення виборців. Отже, з позицій ст. 158 КК редакції 2014р., неможливість встановлення підсумків голосування на виборчій дільниці розглядалося як більш широке поняття, що обумовлювалося певною неузгодженістю між КК і діючим на той час виборчим та референдумним законодавством, які як підставу визнання голосування на дільниці недійсним, передбачали лише випадки незаконного голосування, знищення або пошкодження виборчої скриньки та виявлення у виборчих скриньках зайвих виборчих бюлетенів. Проте, до неможливості встановлення підсумків голосування на виборчій

дільниці (дільниці референдуму) могли призвести, зокрема і викрадення чи приховування виборчої скриньки з бюлетенями.

Така ситуація зберігається і у чинному КК, оскільки Виборчий кодекс [4] та Закон України. «Про всеукраїнський референдум» [5] підстави для визнання голосування на дільниці недійсним залишаються незмінними. Тому у ч.3 ст.158-1 та ч.4 ст.158-3 і фігурує, як альтернативний визнанню голосування на дільниці недійсним, такий наслідок, як неможливість проведення підрахунку голосів на виборчій дільниці чи дільниці з референдуму, неможливість встановлення результатів голосування на виборчій чи дільниці референдуму, про яку йдеться у ч.2 ст.158 КК, самостійного значення не має, оскільки, як уявляється, повністю охоплюється такою підставою визнання голосування на дільниці недійсним, як незаконне голосування особами, що включені до списку виборців на виборчій дільниці чи дільниці референдуму безпідставною.

З метою подолання зазначеної вище неузгодженості між КК та виборчим і референдумним законодавством доцільним уявляється розширення кола обставин, визнання голосування на дільниці недійсним, що у підсумку призведе не тільки до уніфікації, а й до конкретизації, такого поняття, як суспільно небезпечні наслідки посягань на народне волевиявлення.

Виходячи з того, що визнання голосування на дільниці недійсним та визнання голосування таким, що не відбулося, є найбільш небезпечним кваліфікуючими ознаками посягань на народне волевиявлення, які, до того ж, мають суто специфічний характер, доцільною уявляється диференціація цих наслідків на рівні окремих частин відповідних статей КК, з наданням їм статусу особливо кваліфікуючих ознак.

Як зазначалося вище, доволі неоднозначно, як законодавцем, так і практикою вирішується питання щодо кола діянь які здатні спричинити згадані наслідки. На наше переконання до таких правопорушень належать посягання, передбачені: ч.1 ст. 158 (у тому числі і вчинені повторно, за попередньою змовою групою осіб чи спеціальним суб'єктом); ч.1 та ч.2 (за умов реформування диспозиції цієї норми у зазначеному вище напрямку) ст. 158-1 (у тому числі і вчинені повторно, за попереднього змовою групою осіб чи спеціальним суб'єктом); ч.2 (у частині матеріальної підробки використаних виборцями бюлетенів, спрямованої на зміну змісту їх волевиявлення або визнання цих бюлетенів недійсними, використання піддроблених або незаконно виготовлених бюлетенів та підробки протоколів про підрахунок голосів, підсумки голосування або результати виборів чи референдум) та ч.3 ст. 158-3 (у тому числі і вчинені повторно за попереднього змовою групою осіб чи спеціальним суб'єктом), крім

викрадення, пошкодження, приховування, знищення печатки виборчої комісії, комісії референдуму та протоколу про підрахунок голосів, підсумки голосування або результати виборів чи референдуму оскільки ці дії не створюють матеріальних підстав для визнання голосування недійсним, а проблема, що виникає у такому випадку, може бути вирішена шляхом перерахунку голосів, терміновим виготовленням дублікату печатки чи посвідченням результатів голосування печаткою комісії вищого рівня.

Про неможливість проведення підрахунку голосів на виборчій дільниці чи дільниці референдуму, встановлення підсумків голосування у відповідному виборчому окрузі чи окрузі з референдуму згадується: у ч.5 ст. 157 чинного КК, де вони фігурують як конститутивна ознака ухилення члена комісії від виконання своїх обов'язків. Проте, зазначенні поняття тут вживаються в дещо іншому контексті. Криміналізувавши у 2006 р. ухилення члена виборчої комісії у роботі комісії без поважних причин законодавець позиціонував його як суто формальний склад однак, за виборчим законодавством, у тому числі і чинних (п.8 ч.3 ст. 83 Виборчого кодексу), ухилення від виконання членом комісії своїх обов'язків без поважних причин розглядається лише як підстава для дострокового припинення його повноважень і по суті не може визнаватися суспільно небезпечним діянням. Тому, реформуючи ст. 157 у 2020р., законодавець передбачив певні наслідки, зв'язавши саме з ними суспільну небезпеку ухилення. Такими наслідками виступають: 1) неможливість роботи виборчої комісії, комісії з референдуму в день голосування. Ця неможливість передусім обумовлюється відсутністю мінімальної кількості членів комісії (відповідно до ч.1 ст. 85 та ч.1 ст.84 ВК мінімальна кількість членів дільничної виборчої комісії складає дев'ять осіб, а окружної виборчої комісії – дванадцять осіб. Такий самий мінімальний кількісний склад окружної комісії встановлений ст. 46 Закону України «Про всеукраїнський референдум»). Мінімальний склад дільничної комісії з всеукраїнського референдуму залежить від розміру дільниці і відповідно до ч.2 ст. 48 згаданого Закону складає 10; 14 та 18 осіб. Дільнична комісія з електронного голосування складається з п'ятнадцяти осіб), завдяки чому вона не може розпочати роботу. Неявка на засідання дільничної чи окружної комісії у день голосування без поважних причин є підставою для дострокового припинення припинення повноважень членів цих комісій (ст. 89 ВК, ст. 53 Закону України «Про всеукраїнський референдум»), який може бути замінений на іншу особу. Але процедура заміни займе певний час, протягом якого робота комісії буде зірвана. Ухилення члена комісії від виконання своїх обов'язків з видачі бюлетенів, контролю списку виборців, перевірки

документів виборців, які дають право на отримання бюлетеня тощо, як уявляється до неможливості роботи комісії не призводить, хоча й суттєво її ускладнює шляхом створенням черг тощо. Для характеристики об'єктивної сторони ухилення члена комісії від виконання своїх обов'язків, автори проекту нового КК України використовують їхнє поняття, як зрив. Цей підхід цілком заслуговує на підтримку, оскільки саме зрив роботи комісії, а не її неможливість (після вирішення проблеми з наявністю мінімального шляху комісії її робота може здійснюватися у звичайному режимі), є суспільно небезпечним наслідком зазначеного діяння, який і виступає його основною криміноутворюючою ознакою. 2) неможливість проведення підрахунку голосів, встановлення підсумків голосування чи результатів виборів або референдуму. На наш погляд, такий підхід є необґрунтованим. І даному випадку, неможливість роботи комісії з проведення підрахунку голосів зумовлюється не матеріальними підставами (фальсифікаціями чи іншими кримінально-протиправними діями), а суто формальними моментами – відсутністю мінімальної комісії. До того ж, якщо з цієї причини дільнична або окружна комісія не змогли провести підрахунок голосів чи встановити підсумки голосування, це може зробити комісія вищого рівня окружна чи Центральна відповідно. Згідно із Законом України «Про Центральну виборчу комісію» [6] до її складу входять сімнадцять членів (ч.3 ст. 6). Засідання ЦВК є повноважним за умови присутності не менш як трьох третин цього складу (ч.4 ст. 11). За такого підходу залишається незрозумілим з яких саме причин ЦВК не зможе встановити результати виборів або референдуму.

Отже, вказівка на неможливість проведення підрахунку голосів, встановлення підсумків голосування чи результатів виборів або референдуму, що міститься у ч.5 ст. 157 КК є необґрунтованою і має бути скасована. Ухилення члена виборчої комісії чи члена комісії з референдуму від виконання своїх обов'язків має пов'язуватися лише із зривом роботи цих комісій в день голосування. Звідси постає, що суб'єктами цього, кримінального правопорушення можуть визнаватися лише члени дільничних та окружних (територіальних) виборчих комісій чи комісій з референдуму. Зазначений наслідок може бути спричинений і перешкоджанням члену виборчої комісії чи комісії з референдуму у здійсненні своїх повноважень, що, ймовірно, має знати відображення у ч.3 ст. 157 КК.

За чинним КК психічне ставлення винної особи до суспільно-небезпечних наслідків, що аналізуються, виражається виключно у формі необережності, про що свідчить використане законодавцем словосполучення «дії, що призвели». За такого підходу інкримінувати

ці наслідки доволі складно, принаймні у межах примусу суб'єктивного ставлення у вину. Отже, криміноутворюючими ознаками посягань проти виборчих та референдумного права є лише такі наслідки які спричинені завідомо. Як уявляється, цей підхід є цілком слухним тільки у тому випадку, коли винна особа усвідомлює можливість зриву роботи комісії, голосування на виборчій дільниці або дільниці референдуму недійсним чи таким, що не відбулося внаслідок власних дій і бажає або свідомо припускає настання цих наслідків, вони можуть бути їй інкриміновані.

Література:

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за порушення виборчих прав громадян : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1703-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1703-18#Text>

2. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Кримінальний кодекс України. Проект. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-stanom-na-01-08-2024.pdf>

4. Виборчий кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 7, № 8, № 9, ст.48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>

5. Про всеукраїнський референдум : Закон України від 26 січня 2021 року № 1135-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>

6. Про Центральну виборчу комісію : Закон України від 30 червня 2004 року № 1932-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-15#Text>